

TA'LIM TASHKILOTLARI VA KORXONALAR O'RTASIDAGI HAMKORLIKNI BAHOLASH VA MONITORING QILISHNING MENEJMENT TIZIMI

Mamedova Adilya Adilevna

Buxoro davlat texnika universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Maqolada ta'lim tashkilotlari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni natijaga yo'naltirilgan menejment tamoyillari asosida baholash va monitoring qilish metodikasi yoritilgan. Hamkorlikni alohida tadbirlar yig'indisi emas, aniq maqsad, kutiladigan natija, dalil va boshqaruv qaroriga ega bo'lgan hamkorlik loyihalari portfeli sifatida boshqarish zarurati asoslangan. Hamkorlikning formal, operatsion, natijaviy va strategik yetuklik darajalari aniqlashtirilgan.

Tayanch iboralar: ta'lim menejmenti, ta'lim tashkiloti, korxona, integrativ hamkorlik, hamkorlik portfeli, monitoring, boshqaruv.

СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ОЦЕНКОЙ И МОНИТОРИНГОМ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ И ПРЕДПРИЯТИЯМИ

Мамедова Адилья Адильевна

независимый исследователь Бухарского государственного технического университета

Аннотация. В статье раскрывается методика оценки и мониторинга сотрудничества между образовательными организациями и предприятиями на основе принципов результативного менеджмента. Обоснована необходимость рассматривать сотрудничество не как совокупность отдельных мероприятий, а как портфель проектов, имеющих конкретную цель, ожидаемый результат, подтверждающие доказательства и соответствующее управленческое решение. Определены формальный, операционный, результативный и стратегический уровни зрелости сотрудничества.

Ключевые слова: менеджмент образования, образовательная организация, предприятие, интегративное сотрудничество, портфель сотрудничества, мониторинг, управление.

A MANAGEMENT SYSTEM FOR ASSESSING AND MONITORING COOPERATION BETWEEN EDUCATIONAL INSTITUTIONS AND ENTERPRISES

Mamedova Adilya Adilevna

Independent Researcher at Bukhara State Technical University

Abstract. The article presents a methodology for assessing and monitoring cooperation between educational institutions and enterprises based on results-oriented management principles. Cooperation is considered not as a set of separate activities but as a portfolio of projects with clearly defined objectives, expected outcomes, supporting evidence and corresponding management decisions. Formal, operational, result-oriented and strategic levels of cooperation maturity are identified

Keywords: educational management, educational institution, enterprise, integrative cooperation, cooperation portfolio, monitoring, management.

Kirish. Zamonaviy oliy ta'lim tizimida kadrlar tayyorlash sifatini mehnat bozori va real ishlab chiqarish ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish ta'lim menejmentining muhim vazifalaridan biriga aylanmoqda. Ayniqsa, texnik yo'nalishlarda ta'lim tashkiloti va ishlab chiqarish korxonasi

o'rtasidagi barqaror hamkorlik talabalarning amaliy tayyorgarligini kuchaytirish, ta'lim dasturlarini yangilash, professor-o'qituvchilar malakasini rivojlantirish va bitiruvchilar bandligini ta'minlash uchun muhim tashkiliy-pedagogik sharoit yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 16-yanvardagi 14-son qarorida oliy ta'lim tashkiloti va korxona hamkorligida dual ta'lim dasturlarini ishlab chiqish, amaliy va nazariy tayyorgarlikni muvofiqlashtirish hamda tomonlarning vazifalarini belgilash mexanizmlari nazarda tutilgan [1]. Bu esa ta'lim va ishlab chiqarish hamkorligini tasodifiy aloqalar emas, rejalashtiriladigan, monitoring qilinadigan va natijasi baholanadigan boshqaruv obyekti sifatida ko'rib chiqishni talab qiladi.

Z.Sh.To'xtayeva va A.A.Mamedova ta'lim tashkiloti bilan korxona integrativ hamkorligini bo'lajak mutaxassislarining mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorligini ta'minlovchi muhim omil sifatida talqin qiladilar [2]. A.A.Mamedovanning tadqiqotlarida esa oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirishda nazorat, natijadorlik ko'rsatkichlari va tizimli boshqaruvning ahamiyati ta'kidlangan [3].

Biroq amaliyotda hamkorlik samaradorligi ko'pincha tuzilgan shartnomalar, o'tkazilgan uchrashuvlar, korxonaga yuborilgan talabalar yoki tashkil etilgan tadbirlar soni orqali ifodalanadi. Ushbu ko'rsatkichlar hamkorlik faolligini aks ettirishi mumkin, biroq uning natijadorligini to'liq ko'rsatmaydi.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Ta'lim tashkiloti va ishlab chiqarish korxonalarining o'zaro hamkorligi bo'yicha mahalliy tadqiqotlarda integratsiya, kasbiy tayyorgarlik, dual ta'lim va mehnat bozori talablariga moslashuv masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

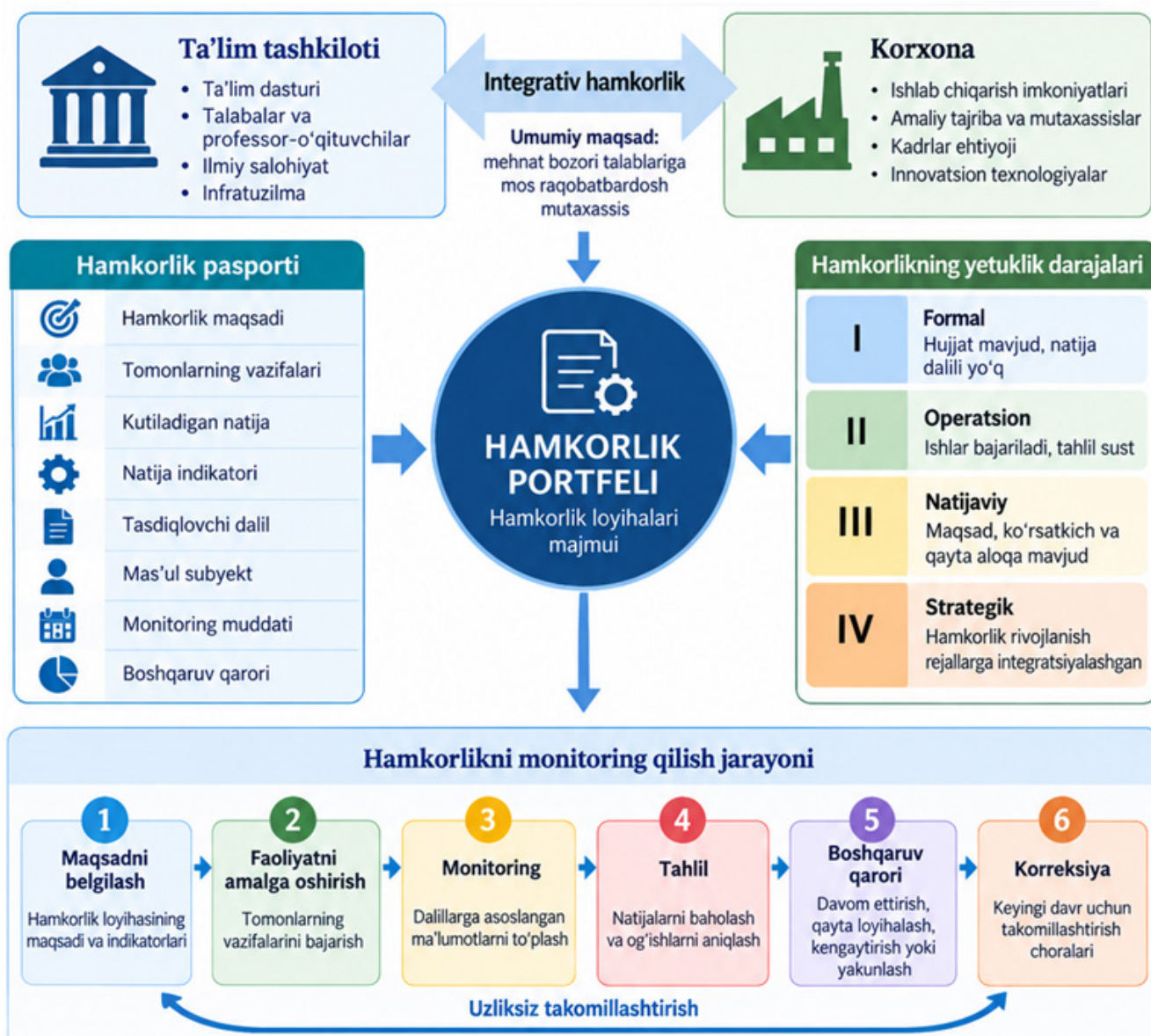
Z.Sh.To'xtayeva va A.A.Mamedova integrativ hamkorlikda ta'lim va ishlab chiqarish imkoniyatlarini yagona maqsad atrofida birlashtirish zarurligini asoslaydilar [2]. S.G'.Siddiqova va P.Sh.Saidjonova dual ta'limni tashkil etishda ta'lim muassasasi va korxona o'rtasidagi barqaror hamkorlik nazariy bilimni real kasbiy faoliyat bilan bog'lovchi omil ekanligini qayd etadilar [5].

Sh.Saloxitdinov oliy ta'lim va mehnat bozori o'rtasidagi aloqadorlikni kuchaytirishda ish beruvchilar ehtiyojlari, kasbiy kompetensiyalar va ta'lim mazmunining uyg'unligini muhim institutsional omil sifatida ko'rsatadi [6]. B.B.Turakulovanning tadqiqotlarida ta'lim va ishlab chiqarish bo'linmalari integratsiyasida kadrlarni rivojlantirish hamda institutsional hamkorlik imkoniyatlari yoritilgan [7].

Ta'lim menejmentida samaradorlikni baholash boshqaruv qarorlarini dalillarga tayangan holda qabul qilish bilan chambarchas bog'liq. Z.B.Imomova va A.A.Mamedova ta'lim jarayonini boshqarishda tizimlilik, natijadorlik, qayta aloqa va sifat monitoringi o'rtasidagi funksional bog'lanishni ko'rsatadilar [4].

Xorijiy tadqiqotchilar S.Ankrah va O.Al-Tabbaa universitet va sanoat hamkorligining samaradorligi tomonlarning motivatsiyasi, tashkiliy imkoniyatlari, kommunikatsiyasi hamda hamkorlik mexanizmlariga bog'liqligini aniqlagan [8]. M.Perkmann va hammualliflar universitet-sanoat aloqalarini bir martalik faoliyat emas, turli shakl va natijalarga ega institutsional munosabat sifatida baholash zarurligini ko'rsatadilar [9].

Natijalar va muhokama. Hamkorlikni baholashda butun ta'lim tashkilotini yagona obyekt sifatida olish natijalarning aniqligini pasaytirishi mumkin.

1-rasm. Ta'lim tashkiloti va korxona hamkorligini monitoring qilish, baholash va boshqaruv mexanizmi

Chunki bir korxona bilan hamkorlik faqat talabalar amaliyotini qamrab olsa, boshqa hamkorlik ta'lim dasturlarini yangilash, korxona mutaxassislarini o'quv jarayoniga jalb qilish, ilmiy loyihalar yoki bitiruvchilar bandligini ham o'z ichiga olishi mumkin. Shu sababli mazkur tadqiqot doirasida hamkorlik portfeli tushunchasi quyidagicha talqin etiladi: hamkorlik portfeli – ta'lim tashkilotining korxonalar bilan aniq maqsad, kutiladigan natija, javobgar subyekt va baholash dalillariga ega bo'lgan o'zaro bog'liq hamkorlik loyihalari majmui. Bunda boshqaruvning boshlang'ich birligi korxonaning o'zi emas, balki aniq hamkorlik loyihasi hisoblanadi.

Masalan, “talabalar amaliyotini tashkil etish” umumiy faoliyat nomidir. Menejment nuqtai nazaridan esa ushbu faoliyat quyidagicha aniqlashtirilishi kerak: maqsad – shakllantiriladigan amaliy ko'nikma – bajariladigan faoliyat – natijani baholovchi subyekt – tasdiqlovchi dalil – ko'rib chiqish muddati. Mazkur elementlarni yagona tizimga keltirish uchun “Hamkorlik pasporti”dan foydalanish taklif etiladi.

Hamkorlikning barcha turlariga bir xil boshqaruv talabi qo'yish samarali emas. Shu sababli hamkorlikni rivojlanganlik va natijadorlik holatiga qarab to'rtta yetuklik darajasida baholash

taklif etiladi.

1-jadval

Ta'lim tashkiloti va korxona hamkorligining yetuklik darajalari

Daraja	Asosiy belgi	Monitoringning asosiy savoli	Boshqaruv vazifasi
I. Formal	shartnoma mavjud, natija dalili yetarli emas	hamkorlik amalda ishlayaptimi?	faollashtirish yoki yakunlash
II. Operatsion	muntazam faoliyat mavjud	jarayon barqarormi?	jarayonni standartlashtirish
III. Natijaviy	maqsad, indikator va qayta aloqa mavjud	belgilangan natijaga erishilyaptimi?	natijani barqarorlashtirish
IV. Strategik	hamkorlik rivojlanish rejalariga integratsiyalashgan	hamkorlik istiqboldagi rivojlanishga qanday ta'sir qilmoqda?	kengaytirish va birgalikda rejalashtirish

Mazkur darajalar reyting tuzish uchun emas, tegishli boshqaruv qarorini tanlash uchun xizmat qiladi. Formal hamkorliklar sonining ko'pligi ta'lim tashkiloti tashqi aloqalarining kengligini ko'rsatishi mumkin, biroq ular real natija bermasa, boshqaruv resursining samarasiz sarflanishiga sabab bo'ladi. Aksincha, son jihatidan kamroq, lekin natijaviy yoki strategik bosqichga chiqqan hamkorliklar kadrlar tayyorlash sifatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Monitoringning ishonchliligi natijani tasdiqlovchi dalillarning mavjudligiga bog'liq. Har bir ko'rsatkich tekshiriladigan manba bilan asoslanishi zarur. Masalan:

amaliy ko'nikma – talaba hisoboti bilangina emas, mentor bahosi va amaliy topshiriq natijasi bilan;

o'quv dasturining yangilanishi – yig'ilish o'tkazilgani bilan emas, yangilangan mavzu, modul yoki fan dasturi bilan;

korxona ehtiyojining inobatga olinishi – umumiy taklif bilan emas, o'quv mazmuniga kiritilgan aniq kompetensiya bilan;

bandlik natijasi – taxminiy ma'lumot bilan emas, bitiruvchi va ish beruvchi ma'lumotlarining o'zaro muvofiqligi bilan tasdiqlanishi kerak.

Bunday yondashuv monitoringda subyektiv fikr ulushini kamaytiradi va rahbariyatni dalilga asoslangan qaror bilan ta'minlaydi. Monitoring davriyligi ham ko'rsatkichning mazmuniga moslashtirilishi lozim. Jarayon ko'rsatkichlari qisqa muddatlarda, natijaviy ko'rsatkichlar semestr yoki loyiha yakunida, strategik ko'rsatkichlar esa uzoqroq muddat oralig'ida baholanadi.

Monitoring tizimining yakuniy mahsuli hisobot emas, boshqaruv qarori bo'lishi lozim. Mazkur tadqiqotda monitoring natijasiga ko'ra to'rtta asosiy qaror taklif etiladi:

davom ettirish – hamkorlik belgilangan natijalarni barqaror ta'minlamoqda;

qayta loyihalash – maqsad dolzarb, biroq jarayon, vazifalar taqsimoti yoki mexanizm samarasiz;

kengaytirish – natija yuqori va barqaror, tajribani boshqa yo'nalishlarga transfer qilish

imkoniyati mavjud;

yakunlash – hamkorlik uzoq muddat formal holatda qolmoqda yoki tomonlar uchun amaliy natija bermayapti.

Mazkur sikl hamkorlikni uzluksiz takomillashtirib borish imkonini beradi.

Korxonalarining barcha joriy talablarini o'quv dasturiga avtomatik tarzda kiritish ham maqsadga muvofiq emas. Ishlab chiqarish texnologiyasi tez o'zgarishi mumkin, ta'lim esa bitiruvchini nafaqat hozirgi ish joyiga, balki kelajak kasbiy rivojlanishiga ham tayyorlashi kerak. Shuning uchun bir nechta korxonada takrorlanayotgan va nisbatan barqaror tusga ega kompetensiya talablari o'quv mazmunini yangilash uchun asosli signal sifatida qaralishi zarur [6; 8].

Monitoring natijalarini tizimli saqlash ham ta'lim menejmentining muhim jihati hisoblanadi. Hamkorlik bo'yicha mas'ul xodim yoki korxonadagi aloqa qiluvchi shaxs almashganda avvalgi tajriba va qarorlarning yo'qolib ketishi boshqaruv uzluksizligiga salbiy ta'sir qiladi. Shu sababli hamkorlik pasportlari, monitoring natijalari, muammolar, qabul qilingan qarorlar va tasdiqlangan dalillarni yagona raqamli bazada jamlash taklif etiladi. Mazkur baza "hamkorlikning institutsional xotirasi" vazifasini bajarib, yangi mas'ul shaxsga oldingi tajribani qayta tiklamasdan, mavjud ma'lumot asosida faoliyatni davom ettirish imkonini beradi.

Xulosa. Ta'lim tashkilotlari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni samarali boshqarish hamkorliklar sonini ko'paytirishdan ko'ra ularning real natijadorligi va ta'lim sifatiga ta'sirini aniqlashga yo'naltirilishi zarur. Tadqiqot natijasida hamkorlikni aniq maqsad, natija, indikator, dalil va boshqaruv qaroriga ega hamkorlik loyihalari portfeli sifatida boshqarish metodik jihatdan maqsadga muvofiqligi asoslandi. Hamkorlikning formal, operatsion, natijaviy va strategik yetuklik darajalarini belgilash nazorat mazmuni va boshqaruv vazifasini hamkorlikning real holatiga moslashtirish imkonini beradi. Dalillarga asoslangan monitoring hamkorlik natijalarini subyektiv tavsiflardan tekshiriladigan ko'rsatkichlarga o'tkazadi. Istisno bo'yicha boshqarish esa boshqaruv resurslarini muammoli va me'yordan og'ayotgan loyihalarga yo'naltirish imkonini beradi.

Monitoring natijasida davom ettirish, qayta loyihalash, kengaytirish yoki yakunlash qarorlaridan birining qabul qilinishi monitoringni statistik hisobotdan amaliy boshqaruv instrumentiga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 16-yanvardagi 14-son "Oliy ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. – Toshkent, 2025.
2. To'xtayeva Z.Sh., Mamedova A.A. Professional ta'lim muassasalari va korxonalarining integrativ hamkorligi mazmuni // Educational Research in Universal Sciences. 2024. Vol. 3, Special Issue 4. – B. 283-287.
3. Mamedova A.A. Oliy ta'lim muassasalari va korxonalar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish va nazorat qilish tizimi // Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. 2026. Jild 61, №1. – B. 272-275.
4. Imomova Z.B., Mamedova A.A. Ta'lim jarayonini boshqarish tamoyillarining pedagogik samaradorlikka ta'siri // Qo'qon DPI. Ilmiy xabarlar. 2026. Vol. 8, №2. – B. 147-153.
5. Siddiqova S.G'., Saidjonova P.Sh. Dual ta'limning an'anaviy ta'limdan afzalliklari // Active Researcher. 2024. – Vol. 1, №1. – B. 98-103.
6. Saloxitdinov Sh. Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning nazariy asoslari // Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. – 2024. №11. – B. 282-288.
7. Туракулова Б.Б. Повышение квалификации персонала на основе интеграции

технических подразделений и производственных предприятий // *Universum: психология и образование*. 2022. – №10. – С. 8-11.

8. Ankrah S., Al-Tabbaa O. Universities-industry collaboration: A systematic review // *Scandinavian Journal of Management*. 2015. Vol. 31, No. 3. – P. 387-408.

9. Perkmann M., Tartari V., McKelvey M. et al. Academic engagement and commercialisation: A review of the literature on university-industry relations // *Research Policy*. 2013. Vol. 42, No. 2. – P. 423-442.

10. Bruneel J., D'Este P., Salter A. Investigating the factors that diminish the barriers to university-industry collaboration // *Research Policy*. 2010. Vol. 39, No. 7. – P. 858-868.